

טוב, אך לא לדברי הכל מפרישים תרומה ביום טוב.

יג-א אלא, הא שמצינו שמפרישין תרומה ביום טוב, זה לפי רבי' הסובר שמלילות מתחייבות בתרומה⁽¹⁾,

ואילו הא שמצינו במשנתנו שאינו זכאי בהרמת תרומה ביום טוב — לדברי רבי יוסי ברבי יהודה הוא.

ומצינו בבביתא שנחלקו רבי ורבי יוסי בחיוב תרומה במלילות:

דתניא: מי שהכניס שבלין לביתו לפני שדש אותן, כדי לעשות מהן עיסה, ואי אפשר לעשותן עיסה אלא אם כן ידוש אותם תחילה, הרי עדיין לא נגמרה מלאכתן של השבלים, ולכן רשאי הוא להיות אוכל מהן עראי, ופטור מלהפריש מהן תרומות ומעשרות⁽²⁾.

אך אם הכניסן כדי למוולגן בידו במלילות מעט מעט, ובדעתו לאוכלם כמות שהם, ורק מסיר את הקליפות בעת אכילת הגרעינים על ידי חיכוכם בידו —

רבי מחייב אותו בהפרשת תרומות ומעשרות, כיון שמשעת הכנסתן לבית נגמרה מלאכתן. כי לדעת רבי המכניס שבלים הביתה ואינו חושב לדוש אותם ולעשות מהם גורן, נגמרה מלאכתם בעצם ההכנסה לבית, ומתחייבות בתרומה, ולכן כבר מעתה הוא אסור באכילת ארעי.

ורבי יוסי ברבי יהודה פוטר אותן מתרומות ומעשרות, כיון שללא "מירוח" על ידי אסיפה וקיבוץ בכרי, אחרי דישתם, אין חיוב תרומות ומעשרות. ורשאי להמשיך ולאכול מהם אכילת ארעי למרות שהכניסם לביתו⁽³⁾.

ומקשינן: אם מעמיד אתה במולל מלילות ביום טוב, הרי:

מעט מהן ומולגן לכולי עלמא פטור ממעשר, כי הם נגדרים אחר הרוב ונחשבת כאכילת עראי משבלין שלא הוכנו לכך.

וכתב בשטמ"ק שאם מלל ונפח ונתן לתוך חיקו הוי אכילת קבע וחייב אף על שבלין שהכניסן לעיסה. וכן דעת הרשב"א בסוגיין. אולם הרשב"ם ותוס' [ב"מ פח א] נקטו דפטורין, וסברו שאם הכניס לבית ואחר כך מירח פטור, ואף אכילת קבע לא מחייבת, אלא באופן שעדיין יכול לבוא לידי חיוב. אבל תוס' [במנחות סז א] נקטו שאכילת קבע מחייבת אף אם לא יתחייב על ידי מירוח בבית. ועיין בהערה 4 אם מלילות עדיף ממירוח בבית. [חזו"א מעשרות ג סק"ד וסקכ"ג, ד, ס"ק טו].

3. מדברי רש"י בסוגיין [ד"ה אוכל] משמע

1. השפת אמת תמה על לשון הגמרא "הא רבי והא רבי יוסי", והלא אין כאן יישוב לשתי מימרות, אלא ביאור דברי המשנה שאינו זכאי בהרמתה כרבי יוסי ברבי יהודה [לרש"י].

וביאר, שהכוונה היא למחלוקת בית שמאי ובית הלל, כי המדמים חלה לתרומה סוברים כרבי שיש אופן שהוא זכאי בהרמתן, והמחלקים מתרומה שאינו זכאי בהרמתה, סוברים כרבי יוסי ברבי יהודה.

וכדבריו משמע ברבינו חננאל שפירש "המולל מלילות, ואמרינן מערב יו"ט אין ביו"ט לא, כרבי", וכן הוכיח בספר "אהל משה" להגרא"מ הורביץ. ועיין בהערה 5 על תוס'.

2. כשמכניסן לעיסה אין הבית קובע ולא נגמרה מלאכתן, ולכן יכולין לאכלו עראי, ואף אם נוטל

והיינו, שכניסת השבלים הביתה במחשבה לעשות מהן גורן גמור בבית, היא המורידה עליהם "תורת תרומות ומעשרות". אלא כל זמן שלפי מחשבתו הוא מתעתד להעמיד את הגורן, עדיין לא נגמרה מלאכתו לחייב תרומות ומעשרות. אך בשעה שנמלך עליהם לעשותם מלילות, חל ה"גורן" למפרע, בשעת הכניסה לבית. שהרי עתה מתברר כי מאותה שעה הוא לא היה חסר גמר

לרבי יוסי ברבי יהודה, נמי משכחת לה, שיהיה זכאי בהרמתה ביום טוב!

כגון, שהכניס שבלין במטרה לעשות מהן עיסה, לאחר שיעמיד גורן וימרח בבית, ואחר כך נמלך עליהן למוללן ביום טוב, התחייבו אז בתרומות ובמעשרות, דכיון שהכניסם במחשבה לעשות מהן גורן, טבלא ביומיה למפרע, ומתחייב ביום טוב בהרמת התרומה!

הכנסת הפירות לבית לא נקבעו למעשר, שוב אינם מתחייבים אפילו אם אחר כך מרחן, וכן דעת רבינו אפרים בתוס' מנחות [סז ב ד"ה כדין שאין אכילת קבע מחייבת אלא באופן שיכול עדיין לבא לידי חיוב, ולא כשנכנסו לבית במוץ ומירחן בבית. ולשיטתם צריך לומר שמה ששינינו כאן ברישא שההיתר רק באכילת ארעי, הוא משום שאם דש מהן ועשה פת מתחייב בתרומה, אך על אכילת קבע של מלילות אין מתחייב. וראה בחידושי הרמב"ן [ע"ז מא ב] ובשו"ת הרשב"א [שסא] ובשטמ"ק [מנחות שם] שהחיוב משום שהן עדיין במוץ ויכול להוציאן ולמרחן בחוץ, וראה עוד ביאור מחודש במאירי כאן.

ומדברי תוס' [ד"ה הא] משמע שלדעת רבי הצבירה מחייבת לתרום מיד, ואינה רשות בעלמא שאינו מתחייב בה אלא כשבא לאכול עראי, ולכן לפי רבי אינו זכאי בהרמתה ביו"ט, שכבר נתחייב בערב יו"ט [כך ביאר חזו"א, שם ג כג].

ובדעת רש"י תמהו תוס', למה לפי רבי זכאי בהרמתה, והרי התחייב כבר מעיו"ט, ואמנם רש"י [יב ב ד"ה אם כן] דדקק להעמיד סוגיין באופן "דסתם שבלין לא מפרישין תרומה עד שיעשו דגן, והמוללן ביו"ט מפריש מהן". ולכאורה כוונתו שרק המכניס למלילות מתחייב

שמחלוקת רבי ורבי יוסי בר"י היא לגבי אכילת עראי קודם שמלל, והיינו באופן שכוסס חיטים בפיו, ואינו מוציא מהם את הזרע בידיו להכניס לאכילה. דעת רבי שהמלילה היא חלק ממעשה אכילה, ולפיכך צבירת השבלים שקדמה לה, נחשבת כגמר מלאכה לחייב במעשר אף באכילת עראי. ורבי יוסי בר"י סבר שהמלילה עצמה נחשבת לגורן, [לרש"י בקבע ולתוס' בכל מלילה], ורק אחריה מתחייב במעשר, ולא בצבירתן לבית, [לפי חזו"א מעשרות ד ס"ק טו ובמקדש דוד נו ב, כתב שלרבי יוסי בר"י הוא מיעוט מיוחד שנאמר בדגן בלבד ועיין ביאור נוסף בהערה 5].

ואף על פי שהנוטל שבלים שהכניסן לעיסה ומוללן פטור ממעשר, כי הולכים אחר הרוב וכדלעיל, כאן שהכניסן בפני עצמן לבית, אף שהכניסן מעט מעט קובעין שם לעצמם כעומדות למלילה ולא לעיסה, ולפי זה החיוב חל רק אם הכניסן לבית לשם מלילה, אבל אם מללן בשדה לא נקבעו, ועיין מאירי בסוגיין שאין החיוב חל אלא אם קבען בחוץ למלילות, ואז נגמרה מלאכתן בראיית פני הבית גרידא. [ע"פ חזו"א שם, ודרך אמונה פ"ט ממעשר ה"ה].

אולם רש"י בפסחים [ט א ד"ה ואי בעית] ובנדה [טו ב ד"ה איבעית] כתב שכיון שבשעת

מלאכה⁽⁴⁾.

[אלא, שאם בשעת הכניסה הוא חושב למלול מלילות, אין כניסה שכזאת מורידה על השבלים תורת תרומות ומעשרות, לפי שזו כניסה במחשבת פטור ממעשר ולא במחשבת חיוב מעשר!]

ומשנינן: לעולם בין לרבי בין לרבי יוסי אכן זכאי בהרמת תרומה ביום טוב.

אלא מאי האי שאמרו בית הלל במשנתנו "אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי בהרמתה

ביום טוב?" כוונתם, לרוב תרומה. והיינו, לרוב מתחייבת התרומה רק אחר דישה ומירוח הנעשים מערב יום טוב, ולא ביום טוב, כי רוב השבלים נדושות לעיסה, ואין תורמין מהן ביום טוב כי נגמרה מלאכתן מערב יו"ט, שהרי דישה היא מלאכה האסורה ביו"ט. [ואמנם מיעוט השבלים העומדות למלילות אפשר לתרום מהן ביום טוב, אך אסור להוליכן לכהן כי גזרו על כל תרומה מפני הרוב].

אמר אביי: מחלוקת בשבליו, רק בהן פטור רבי יוסי ברבי יהודה ממעשר כשמואלך,

מלילות, אינן נפטרות במה שהכניסן קודם גמר מלאכתן לעיסה, ולכן כשנמלך למלילות מועילה הכנסתם ומחשבתו לקבען למפרע למעשר, ומקורו מדברי החזון איש [מעשרות ג סק"ד], וראה רמב"ן [ע"ז שם] בשם הראב"ד.

ובראש יוסף כתב שרש"י סובר כהרמב"ם [מעשר ג ו] שדעתו לחייב במעשר אם לבסוף עשה מירוח, אף אם הכניס לבית קודם גמר מלאכה, אך תמה דאם כן, רש"י סותר משנתו, כי בפסחים [ט א] נקט כדעת תוס' הנ"ל שאין מירוח מחייב אחר שראה פני הבית בפטור.

אולם יש לחלק, כי הדבר תלוי בדעתו, ואמנם אם הכניס על מנת שלא למרח, שוב אינו מתחייב, אבל המכניס לעיסה, שדעתו למרח, כמבואר ברש"י, כשמרח מתחייב, וכן משמע ברשב"א. ולכן כשהכניס לעיסה פטור על אכילת עראי, ומתחייב באכילת קבע, שהכנסתו קבעה על החיטין דיני תרומות ומעשרות. ולפיכך גם כשנמלך למלילות נעשה גורן לחייב, משום גמר מלאכה דמלילות, אך המכניס למלילות שאין דעתו למרח, לא חל עליהן דיני תרו"מ, ואינו מתחייב לעולם אפילו באכילת קבע [לתוס' בשיטת רש"י ועיין בהערה 2 על תוס'].

בהכנסתו, שהיא גמר מלאכה לרבי, אבל המכניס סתם, באכילתו מתגלה למפרע שהכניס למלילות, וחל חיובו ביו"ט. אך תוס' הקשו לשיטתם [בד"ה איכא] שמחלוקתן בהכניס סתם, ולרבי מתחייב בערב יו"ט.

4. כך פירש רש"י, ולכאורה תמוה, הרי בהכנסתו לעיסה לא נגמרה מלאכתן, ולא מועילה ראיית פני הבית, והמלילה עצמה לפי רש"י אינה חשובה כגורן. [ואינה מחייבת יותר מאשר אם עשאה עיסה ואכל ממנה עראי, דפטור]. ובמגיני שלמה ביאר שמדובר באופן שאחר שנמלך למוללך, הוציאן וחזר והכניסן לבית, וצריך לומר שהכניס הרבה יחד למלילות, ודוחק.

והפני יהושע כתב כי מתגלה למפרע שנגמרה מלאכתן כשהכניס הרבה יחד, ואין ההיתר במלילות אלא כשהכניסן מעט מעט. ועדיין תמוה, שהכנסתן לפני גמר מלאכה פטרתן, ואפילו אם ממרחן שוב אינו מתחייב, כמבואר בתוס' ב"מ [פח ב].

וצריך להוסיף כמבואר בדרך אמונה [מעשר ג ה בצע"ל] כי כיון שדרך להכניסן לבית לצורך

היות ורובן עומדות לדישה, והגורן שלהן הוא רק במירווח בכרי.

אבל בקטניות, שדרכם של הרבה אנשים שלא לחבוט בהן הרבה יחד, אלא כל פעם חובטים בהן מעט כדי צורך קדירתם, לדברי הכל הכנסתם לבית כשהם קשורים ["אסורים"] בחבילות הנקראות "אסורייתא" – חשובה כגורן שלהם, ולכן **טבלא**! הן נאסרות מדין טבל אפילו באכילת ארעי(5).

ודנה עתה הגמרא:

לימא מסייע ליה לאביי מדברי המשנה במסכת תרומות [י ו]:

דתנן: **מי שהיו לו חבילי תלתן של טבל** – **הרי זה כותש** את התרמילים של התלתן, שכך היא דרך דישתן, **ומחשב כמה זרע יש בהם**.

ומפריש תרומה רק על הזרע, ואינו מפריש

תרומה על ה"עץ".

דהיינו שאין חיוב לתרום גם על התרמילים העוטפים את הזרעונים, על אף שטעמם של התרמילים שוה לטעם הזרעונים, ולכן כותשם לפני ההפרשה, כדי שתחול רק על הזרע ולא על העץ(6).

ומדייקת הגמרא: **מאי לאו**, משנה זו לפי **רבי יוסי ברבי יהודה היא**, דאמר שדוקא **התם**, בשבלים שלא נדושו ולא הועמדו בכרי יחד, **לא טבלא**.

אבל **הכא**, בחבילי תלתן שדרך אנשים לכותשם מעט מעט – **טבלא** מיד בהכנסתם לבית בחבילה.

ומוכח כאביי, שמודה רבי יוסי ברבי יהודה בקטניות שדי בהכנסת החבילות הביתה כדי לאסור אותן באיסור טבל.

ודחינן: **לא** תסייע מכאן לאביי, כי משנה זו

במלילות, הרי הן סוג נפרד מכל תבואה, והכנסתן נחשבת כגמר מלאכה, כי נקבעו כסוג שאין בו שלב נוסף להכנה. אך רבי יוסי בריי סבר שדרך העולם קובע את מציאות הפרי, ולפיכך אף אם הכניס למלילות, נחשבין ככל דגן שאינו מתחייב עד שיתמרח לפני הכנסתו, כי רוב הדגן אינו עומד למלילות אלא לדישה, [כלשון רש"י], אבל המכניס לעיסה או קטניות שדרכן בכך, מתחייבים גם בבית.

6. פירש רש"י שאינו צריך להפריש מהעץ. ובתוס' יו"ט בתרומות כתב שאם הפריש אין בו קדושת תרומה. אולם בדרך אמונה [תרומות ג יד בצה"ל] הוכיח מביאור רש"י בסוגיין שאם הפריש תרומה גם מהעץ, חל עליו שם תרומה, שהרי כעת הגמרא הבינה שמדובר בהפרשת

ובתוס' רי"ד פירש שאם הכניסן לעיסה חל עליהן חובת מעשר אם יעשה מהן גורן, ולכן כשנמלך למוללן נגמרה מלאכתן למעשר, אך היינו דוקא אם נמלך ונחשבת מלילתן לגורן, אך אם מלל בלי שנמלך אפילו רבי פוטר, וכל מחלוקתן רק כשהכניסן בתחילה למלילות עי"ש.

5. דעת אביי [בלישנא זו] שפירוק גרעיני הקטניות נחשב לדרך אכילה, יותר מפירוק זרע התבואה במלילה, ולכן מודה רבי יוסי לרבי שצבירת חבילי הקטניות נחשבת גורן לחייב במעשר, [חזו"א מעשרות ד טו לפי דרכו בהערה 3. ועיין מקדש דוד שם].

עוד יתכן לבאר, שרבי ורבי יוסי בריי נחלקו כיצד נקבע השלב הנחשב כגמר מלאכה, רבי סבר שרצון הבעלים קובע, וכיון שרצונו

עצו ופריו שוה — לפרוש נמי תרומה אעצו. לכן קא משמע לן התנא במשנה שעצו אינו נחשב פרי, והוא פטור מלהפריש עליו.

אך באמת גם שבלין אסורים כשהוכנסו בחבילות.

איכא דאמרי,

אמר אביי: מחלוקת רבי ורבי יוסי ברבי יהודה היא דוקא בשבלין, שבהן מחייב רבי בתרומה לפי שיש הרבה אנשים שכוונסים אותן במטרה לאכלן כמלילות וכקליות, בלי לעשות מהם כרי, ונמצא שהכנסתן של השבלים לבית זהו גרנן האוסר אותן משום טבל.

אבל בקטניות, שסתם הכנסתן היא כדי למרח אותן אחר כך בכרי, לא נגמרה מלאכתן, ואינם אסורים משום טבל, ולכן **דברי הכל הכנסתם באפורייתא — לא טבלא!** (7)

מיתבי מהמשנה שהובאה לעיל ממסכת תרומות: **מי שהיו לו חבילי תלתן של טבל — הרי זה כותש, ומחשב כמה זרע יש בהן, ומפריש על הזרע ואינו מפריש על העין.**

מאי לאו, משנה זו עוסקת בחבילי תלתן שנמצאים ביד ישראל, והטבל המוזכר בה

— דברי רבי היא, המחייב גם בשבלים שהכניס למלילות.

ומקשינן: **אי משנה זו כדעת רבי היא — מאי אריא** מפני מה נקט התנא בדבריו חבילי תלתן? והרי לדברי רבי **אפילו שבלין נמי** נאסרים משום טבל בהכנסתם בחבילות, ואפילו אם לא התמרחו בכרי?!?

ודוחה הגמרא את הפירכא:

אלא מאי, לדבריך, משנה זו **רבי יוסי ברבי יהודה** היא?! אם כן, תיקשי: **לשמעינן שאר מיני קטניות,** שאף על גב שאנשים רבים דשים אותם ועושים מהם כרי ומירוח, בכל זאת אם הכניס חבילות קשורות הביתה הן נאסרות בכך משום טבל, ללא כרי ומירוח. ומכאן נדע **ב"ב שכן,"** שחבילות תלתן נאסרות משום טבל, שהרי כך דרכו של תלתן, לכתוש אותו מעט מעט, וליתן אפילו את התרמילים בקדירה, ללא הוצאת הזרעונים מתוכם!

אלא, לעולם משנה זו לדברי רבי היא. ואין לך להוכיח ממה שלא נקט התנא שבלין, כי משנה זו היא לא כדבריו, היות ואת דין תלתן **אצטריכא** ליה לתנא להשמיענו באופן מיוחד.

כי סלקא דעתך אמינא שהואיל ובתלתן **טעם**

מעשר אך אינו צריך להפריש מהעץ, היינו רק באופן שלא הפריש תרומת מעשר עד שכתשו, כי אם הפריש הרי היא חלה על הכל, ויתחייב לתת מהכל תרומת מעשר, ולא משום קנס, אלא מפני שחלה ההפרשה על הכל, ועיין בהערה 9.

7. תוס' [בד"ה איכא] תמהו שלא מצינו בש"ס

תרומה, [ולא משום קנס כדמסקינן להלן ועיין ברע"ב על משנה זו שהעמידה בתרומה, וגם הר"ש הביא את ראית הגמרא בלישנא זו]. ועיין מקדש דוד [נה ד].

ולפי זה למסקנא שמדובר באופן שהקדים בן לוי ונטל מעשר ראשון מהשבלים וקנסוהו לדוש ולתקן את התבואה, ומפריש ממנה תרומת

המירוח, ואסור לו לאוכלו לפני שיפריש ממנו את תרומת המעשר כדין טבל⁽⁸⁾.

אבל חבילות תלתן רגילות, לפני שהתמרחו, פטורות מן המעשר, ואינן טבל עד שיתמרחו.

והוינן בה: אם כן, שהעמדנו את המשנה של חבילי תלתן בלוי שקיבל מעשר מישראל לפני המירוח, זה ששינוי **כותש**, והעמדנו זאת בלוי, הנותן אותם לאחר הכתישה לכהן — **למה לי** ללוי לכתוש לפני הנתינה לכהן כדי להעמיד לו זרעונים מוכנים של תלתן?

לימא ליה הלוי לכהן: **כי חיבי דיהבו לי**, כמו שנתנו לי הישראל את המעשר ראשון של תלתן כשהוא בתרמיליו — **הכי יהיבנא לה**, כן אתן לך ממנו מעשר מן המעשר, ולמה אהיה חייב לתקנו ולכותשו.

כי אילו היתה הבריייתא מדברת בישראל ולא בלוי, שפיר צריך הישראל לכתוש את התלתן לפני נתינתו לכהן.

כי כמו שבתבואה הוא חייב מן התורה לתקן את התבואה וליתן לכהן דבר מתוקן, כך גם תיקנו חכמים בתלתן, שחיובו הוא רק מדרבנן, שינהגו בו כמו בדבר החייב מן

הוא **טבול של תרומה גדולה**, שהיא תחילה לכל הפרשת תרומות ומעשרות, ועדיין לא הופרשה התרומה.

ומוכח שחבילי תלתן נחשבים לטבל גם אם לא התמרחו בכרי!

ודחינן: **לא** בכך מדברת המשנה, אלא בחבילות תלתן המצויות כבר ביד הלוי.

ומדובר כאן בחבילות תלתן שלקחן הלוי מיד ישראל, בענין שהקדים והפריש הישראל את המעשר מהתלתן עוד לפני שמירח אותו, ולפני שהפריש ממנו תרומה גדולה.

ותלתן שכזה חייב מעתה בהפרשת תרומת מעשר על ידי הלוי, עוד לפני שהתמרח, מחמת היותו **טבל טבול של תרומת מעשר**.

וכדרבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש.

דאמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: **מעשר ראשון שהקדימו** והפרישו הישראל **בשבלין**, לפני מירוח — חל עליו שם מעשר, למרות שעדיין לא התחייב במעשר. ומעתה, **שמו** כ"מעשר ראשון" **טובלו לתרומת מעשר** עוד לפני מירוח, וחייב הלוי ליתן מהמעשר תרומת מעשר עוד לפני

כיון שכך המלילה היא גמר מלאכתן, [ואינם כמלילות של דגן שרובו נקבע בגורן, ונחשבת מלילתו כחלק מהאכילה, וממילא רצון הבעלים למלילות מחשיב את ההכנסה כגמר מלאכה], ונמצא שאין כאן סברות הפוכות אלא מחלוקת מהי עיקר הסברא לחייב במלילות וקטניות.

8. רש"י כתב שדינו כטבל גמור, ואסור באכילת ארעי וחייב עליו מיתה עד שירים תרומת מעשר.

שתי לשונות שסברותיהם הפוכות זו מזו. והחזו"א [שם] ביאר לפי דרכו, שלישראל זה סברה כי רבי מודה בקטניות שאינם טבל, כי אין דרך לכוססם כמו מלילות, כיון שהן רכים, ולכן אפילו באופן שהוא חושב לכוססן, אינם נקבעות עד שיעשה גורן, [ועיין שטמ"ק] אבל אם מללן או פרכן ונתן בחיקו חייב, כי זו גמר מלאכתן. ולפי הביאור השני [בהערה 5], יש לומר שבקטניות מודה רבי שאינו מתחייב בהכנסה

התורה, ולכן חייבו חכמים את ישראל לכותשו ולתקנו לפני שנתנו לכהן.

אבל אם המדובר בלוי ובתרומת מעשר, לא מצינו שיש חיוב על הלוי לתקן את תרומת המעשר שהוא נותן לכהן.

ואם כן, לא צריך הלוי לתקן את תרומת המעשר על ידי כתישה, אלא דיו שיתן מעשר מן המעשר לכהן מהתלתן כמו שקיבל את המעשר מהישראל⁽⁹⁾.

אמר רבא: חובת כתישה זו היא מדין קנסא,

שקנסו חכמים את הלוי על שסייע בידי ישראל לעבור על דברי תורה, בקבלו ממנו את המעשר שהקדימו להפריש אותו לפני מירוח⁽¹⁰⁾.

שהרי התורה חייבה להפריש תחילה תרומה גדולה, וזה ניתן להעשות רק אחר מירוח, ולא לפניו, ורק לאחר מכן להפריש מעשר ראשון.

הילכך, קנסו את הכהן שלקח מעשר ראשון שכזה מידי ישראל שיצטרך לכתוש ולתקן את התלתן שהוא נותן לכהן תרומת מעשר,

אך הרמב"ם [מעשר יג ט] כתב שאם אכל רק מכין אותו מכת מרדות, וביאר הלחם משנה שהלך לשיטתו [שם ד א] שמן התורה אין חייבין אלא על טבל שנקבע בכניסתו לבית.

ומהרי"ט אלגאזי [חלה ב ה] כתב שטעם הרמב"ם כמבואר בירושלמי תרומות [א ה] שהאיסור לאכול אכילת ארעי מטבל אינו מן התורה, וראה אפיקי ים [ח"א יא יא].

9. הגרי"ז [בהלכות תרומות] הוכיח מקושיית הגמרא כי חיוב הנתינה מן הגמור אינו דין במעשה ההפרשה, אלא זכות הכהן היא לתבוע שיתנו לו מן הגמור. שהרי אילו היה זה חיוב בהפרשה מה לי שלא קבלן הלוי מהישראל אחר שנגמרו, והלא הוא חיב להסריש מן הגמור, ובהכרח כי זכות היא לכהן על ישראל, ואין הלוי חייב לתת יותר ממה שנתנו לו.

אלא שעדיין הוקשה לו ממה שאין תורמין מן הגמור על שאינו גמור, ודין זה אינו מפני זכות הכהן שהרי הגמור עדיף לו, ובהכרח שהוא מדיני ההפרשה, ואיך נפטר מהם הלוי משום שלא קיימם ישראל. וביאר, כי טעם הפטור הוא מפני שאין בדעת הלוי לכתשם ודינו שתורם מהם כמו שהם, ולכן אין החיוב במעשה

ההפרשה, אלא שחלה זכות הכהן עליהם מפני חיוב ישראל שרצה לכותשם, [שלכך קנסו את הלוי על הפסד הכהן], ועל זכות זו טוען הלוי שלא קיבלה ואינו חייב בה, ועל כך קנסינן ליה שיעמיד לכהן את התרומה כפי שהיה הישראל צריך להפרישה. ועיין להלן הערה 11.

10. רש"י והמאירי פירשו שקנסוהו מפני שהערים וגרם לישראל לעבור על דברי תורה ולשנות את סדר הפרשת המעשרות, וכן ביאר הרא"ש בתרומות [י ה] ובמקדש דוד [נה ז] ובאפיקי ים [א מד ב] דייקו מדבריהם שהלאו של מלאכתך ודמעך לא תאחר נאמר גם קודם גמר מלאכה, ודין זה הוא איבעיא דלא איפשטא בירושלמי.

ורש"י בשבת [קכז ב] כתב שאם הקדימו בשבלין אינו לוקה ולכאורה סתר משנתו, ובפשוט נראה שנקט כי כאן נחשב כהקדימו אחר מירוח. ובאפיקי ים [באות ה] חילק בין הקדמה בפירות המעשר, לבין הקדמה בפירות הנותרים של בעל הבית. ובברכת אברהם כתב שאינו לוקה, משום התראת ספק שמא לא ידוש ולא יתחייב, אך עובר על הפיכת סדר התרומות אף שעדיין לא התחייב בו. [ועיין באפיקי ים

כדרך שחייב ישראל לטרוח ולתקן את התרומה הגדולה שלו שנותן לכהן⁽¹¹⁾.

תניא נמי הכי שקנסו את הלוי לתקן את תרומת המעשר ממעשר שלקח מידי ישראל

לפני מירוח⁽¹²⁾:

בן לוי שנתנו לו ישראל שבלין, שאינן ממורחות, **במעשרותיו**, כמעשר ראשון – **עושה אותן גורן**, חייב הוא לדוש אותן ולתקן לפני שיתן לכהן תרומת מעשר.

[שם אות יג-טו] שיישב כן על פי יסוד אחר ודחאן].

ורבינו חננאל פירש שקנסוהו מפני שלא היה לו לקבל את התלתן מהישראל בחבילות עד שיכתשם ויתקנם, ולכאורה כוונתו כשיטתו [בשבת ככו ב] שקודם מירוח אין לאו דמלאתך ודמעך, ולכן נקט שגרם לישראל שלא להפריש מן הגמור.

אולם **הרמב"ם** [תרומות ג יד] נקט שקנסוהו מפני שהפקיע חיוב תרומה גדולה מחלק המעשר שלקחו בשבלין, וסבר שסוגיין חולקת על הירושלמי [חלה א ג] שמעשר נפטר מתרומה גדולה רק אם ניטל אחר מירוח [ראה מ"מ הי"ג].

והריטב"א ו**הרא"ה** פירשו שקנסוהו מפני שני הטעמים, א. שהקדים מעשר לתרומה, ב. שהפסיד לכהן את התרומה גדולה מחלק המעשר. והוסיף שקנסו את הלוי לתת "תרומה גדולה", ועיין **מהר"ם חלאוה** [פסחים לה ב] שהאריך לבאר כי ישראל אינו מרויח לעולם מהקדמת המעשר, ולכן לא קנסו אלא את הלוי. ולהלן עמוד ב נבאר במה נחלקו רש"י ורמב"ם.

11. דעת רוב הראשונים שהקנס הוא לכתוש ולזרות את התלתן לפני שנותנו לכהן. אך **הרא"ה** כתב כי קנסוהו "לנקותו וליתן לו", ומסתבר שקנסוהו חדא מתרתי, או שינקוהו, או שיתן לו גם מן העץ, והיינו כביאורו שקנסוהו מפני שהפסיד לכהן תרומה, ועיין לעיל הערה 6. **והרמב"ם** נקט שקנסוהו שני קנסות, שיכתוש וינקה לפני שנותן את התרומת מעשר, ואם לא

כתש אלא הפריש תרומת מעשר בשבליים, קנסוהו שיכתוש ויתן גם את העץ. **ובדרך אמונה** [שם קכג], הבין שלרא"ה אין צריך לכתוש אלא קנסוהו לתת גם את העץ, וביאר **בביאור ההלכה** [שם], שהרמב"ם והרא"ה סוברים כי די בקנס אחד, ולכן סבר הרא"ה שאם כבר הפריש, קנסוהו לתת את העץ בתורת קנס ואינו כותש, אולם הרמב"ם למד שאת העץ נותן מן הדין, כי חל עליו שם תרומת מעשר כשהפרישו לפני כתישה כמבואר לעיל הערה 6, ולכן נשאר עליו את הקנס לכתשו.

ובדפוס ראשון היה כתוב ברא"ה "לנקותו וליתן לו תרומה גדולה", והתחבטו רבים בכונתו, שהרי בכמה סוגיות משמע כי אף מדרבנן אין חייב בתרומה כשהקדימו בשבלין, **ובביאור הלכה** [על הרמב"ם שם] הוכיח כי אין חיוב זה מחיל טבל מדרבנן, אלא רק מצוה לתיתה משום קנס.

12. **בירושלמי** [חלה א ג] מבואר כי מעשר ראשון שהקדימו בשבלין, הלוי פטור מתרומה גדולה, רק באופן שמירחו ואחר כך הפריש ממנו תרומת מעשר, וביאר **השדה יהושע** [הובא במשנה למלך] כי אז בעת המירוח כשחל חיוב תרומת מעשר, ילפינן מקרא שלא חל עמו יחד חיוב תרומה גדולה, אך אם הפריש תרומת מעשר קודם מירוח, כשממרח מתחייב בתרומה גדולה, **ובראש יוסף** נקט כי כלל זה הוא רק כשהפריש אחר ראית פני הבית, שאז נפטר מתרומה גדולה כשמירח, אולם אם לא ראה פני הבית, אף אם מירח והפריש יתחייב שוב

המעשר לפני תיקונו, אינה ניטלת אלא מן הגורן ומן היקב.

ועתה תמהה הגמרא על מה שהעמדנו שהמשנה עוסקת בתרומת מעשר ולא בתרומה גדולה.

כי לפי זה, מבואר במשנה שיש לו ללוי, התורם תרומת מעשר מן התלתן הכתוש של מעשר ראשון, לחשב כמה זרעוני תלתן יש במה שנכתש, ולתרום מהם תרומת מעשר לפי חלקם בתערובת.

והויגן בה: איך יתכן שיהיה הלוי "מחשב" את תרומת המעשר שהוא צריך לתת לכהן

ואם נתנו לו מעשר ראשון ענבים, לפני מירוח, שכל עוד לא נעשה מהענבים יין, הרי הם כ"לפני מירוח" — עושה אותן יין.

ואם נתנו לו זיתים — עושה אותן שמן.

ורק לאחר שתיקנו — מפריש עליהם הלוי תרומת מעשר, ונותנו לכהן.

כי שבשם שתרומה גדולה הניתנת לכהן על ידי ישראל אינה ניטלת

יג-ב אלא מן הגורן ומן היקב, לאחר שתוקנו לגמרי — כך תרומת מעשר, שנותן הלוי לישראל, גם כשהקדים הלוי לקחת את

צריך להפריש תרומת מעשר מן הגמור, ואף אם כבר הפריש הישראל תרומה גדולה. וכן הקשה גם הראש יוסף.

וכן תמוהה קושית הגמרא לעיל, שיאמר הלוי לכהן כי היכי דיהכו לי הכי יהיבנא לך בשבלים, והרי לא הוקש מעשר ראשון כתרומת מעשר לתרומה, ולכן רק הלוי צריך לתת לכהן תרומת מעשר מן הגמור, ואילו הישראל יכול לתת ללוי מעשר שאינו גמור.

ובביאור הלכה [שם] יישב את שתי הקושיות על פי ביאורו שהלוי אומר לכהן כי כיון שכך מסר לו הישראל, הרי הוא מהאוכלים בלא כתישה ונגמרה מלאכת התלתן, ואינו חייב לכתשו יותר כשנותנו לכהן. אך כיון שאמר רבא שקנסוהו לכתשו, והיינו שתרומת מעשר שלו עומדת גם תחת התרומה גדולה שהפסיד לכהן, שוב חייב מן הדין להמתין ולתרום מדבר הגמור, ועל כך הובאה הראיה מהברייתא, כי אחר שקנסוהו רבנן, שוב חייב מן התורה להפריש מן הגמור, ע"ש, ובהידושי הגרי"ז [שם], ובחזון יחזקאל תרומות [ג יז], שכתבו כן.

ועיין להלן בעמוד ב הערה 5 בביאור

כשיראה פני הבית.

ובמשנה למלך [מעשרות ג יג] לא חילק כך, ולכן תמה מברייטא דידן, איך קנסו את הלוי למרח ולעשות יין או שמן, והלא בכך מפסידים מהכהן את התרומה גדולה, שאילו היה מפריש מיד, היה מתחייב בעשיית היין או השמן בתרומה גדולה. וכן הקשה בקנס של כותש חבילי תלתן לעיל. וכתב כי יתכן שהירושלמי מבאר שמתניתין דכותש פשתן היא רק עצה טובה ללוי שיכתוש ולא יתן את העץ, ולא מדובר בקנס, וכמבואר בר"ש וברשב"א, ומאידך הברייתא של יין ושמן חייבה לגמור מן הדין שהוקשה תרומת מעשר לתרומה, ואין זה קנס. [וכן מבואר באמת בירושלמי ספ"ק וריש פרק שני בתרומות], ולכן מפריש אחר מירוח ואינו חושש להפסד תרומה לכהן.

אלא שתמה על הסייעתא שהביאה הגמרא מהברייתא לדברי רבא, שהרי בכתישת תלתן אמר רבא שקנסוהו, ונמצא שאם כבר הפריש הישראל תרומה, ולא הפסידה הכהן בנטילת הלוי, יכול הלוי להפריש תרומת מעשר בלא כתישה, ואילו בברייתא משמע שמעיקר הדין